

DOLNOŚLĄSKA POLITYKA WODNA - ZAŁOŻENIA

MAJ 2024

INSTYTUT ROZWOJU TERYTORIALNEGO

ul. J. Wł. Dawida 1A

50-527 Wrocław

www.irt.wroc.pl

tel. +48 71 374 95 00

Maciej Zathey - dyrektor IRT

Agnieszka Wałęga – z-ca dyrektora ds. planowania strategicznego i przestrzennego

Przemysław Malczewski – z-ca dyrektora ds. klimatu i energii

Autorzy opracowania:

Aleksandra Sieradzka- Stasiak

Ewa Skoczeń

Kamila Lesiw-Głowacka

Katarzyna Mańkowska-Bigus

Skład i oprawa graficzna: IRT

Zdjęcie na okładce: <https://stock.adobe.com>

Wrocław, czerwiec 2024

„Woda jest zasobem niezbędnym do funkcjonowania ekosystemu, społeczeństwa, gospodarki, jest także źródłem niepokoju społecznych i gospodarczych – obawiamy się zarówno suszy jak i powodzi, oczekujemy nieograniczonej dostępności i wysokiej jakości. Jednak nie szanujemy wody – ani w codziennym użytkowaniu w obrębie gospodarstwa domowego, ani w życiu gospodarczym, ani na poziomie strategicznym i politycznym. Nie mamy długofalowej wizji zarządzania tym unikatowym zasobem środowiskowym”¹.

¹ J. Rączka, K. Skąpski, T. Szyc: *Zasoby wodne w Polsce – ochrona i wykorzystanie*, Fundacja Przyjazny Kraj, czerwiec 2021

Spis treści

1.	WPROWADZENIE	5
2.	KOMPETENCJE WOJEWÓDZTWA W ZAKRESIE ZAGADNIEŃ WODNYCH	7
3.	CEL GŁÓWNY, MISJA, INTERESARIUSZE	8
4.	CELE OPERACYJNE.....	9
5.	RAMOWY ZAKRES PROJEKTU.....	11
6.	ZAKRES PRZESTRZENNY	13
7.	SZCZEGÓŁOWY ZAKRES PROJEKTU	14
8.	POWIĄZANIE PROJEKTU Z DOKUMENTAMI I TEMATAMI.....	15
9.	WSPÓŁPRACA	17

1. WPROWADZENIE

Potrzeba przystąpienia do prac

W związku z wieloczynnikowymi zagrożeniami wynikającymi ze zmian klimatu, a zarazem z bezrefleksyjną w stosunku do zasobów wodnych działalnością człowieka konieczna jest zmiana podejścia do gospodarowania zasobami wody na każdym poziomie korzystania z niej. Istotne niedobory wody, nasilające się ekstremalne zdarzenia pogodowe oraz zła kondycja ekologiczna rzek, w tym Odry wymaga zintegrowanego ujęcia gospodarki wodnej i zagadnień mogących mieć na nią wpływ w polityce rozwoju, również na poziomie regionalnym.

Zważywszy na fakt, że istniejące narzędzia służące rozwiązywaniu problemów związanych z gospodarką wodną funkcjonują fragmentarycznie, a cele dotyczące zasobów wodnych nie są dobrze zintegrowane we wszystkich obszarach polityki Polski, konieczne jest zarządzanie nimi w sposób skumulowany w ujęciu zlewniowym, również w skali regionu.

Na Dolnym Śląsku notuje się coraz częściej występujące zmiany pogodowe o wysokiej dynamice, skutkujące wzrastającą uciążliwością dla ekosystemów, działalności gospodarczej i jakości życia ludzi. Długoterminowe braki wody przeplatają się z nawałnymi deszczami oraz silnymi wiatrami, które w powiązaniu z uwarunkowaniami przestrzennymi danego obszaru, zwiększają ryzyko występowania wezbrań, podtopień, a także suszy i zagrożeń pożarowych. Są to zjawiska nasilające się, które wymagają **pilnego wypracowania kierunków regionalnej polityki wodnej na Dolnym Śląsku**, uwzględniającej przeciwdziałanie zmianom klimatycznym a także proces adaptacji do nowych uwarunkowań.

Zakończenia do Dolnośląskiej Polityki Wodnej są pierwszym etapem podjętych prac, a ich zadaniem jest określenie metodologii opracowania **Dolnośląskiej Polityki Wodnej (DPW)**. Z racji tego, że woda jest fundamentem środowiska szczególnie wrażliwym na działalność człowieka, konieczne jest silniejsze uwrażliwienie społeczne uświadamiające jak ograniczonym i podatnym na nasze działania zasobem jest woda. DPW wymaga otwarcia na debatę dążąc do szerokiego społecznego podejmowania prac.

Proponowany zakres dokumentu jest zbieżny z prawodawstwem UE i rekomendacjami kompleksowych zmian w europejskiej polityce wodnej, które definiuje się obecnie na arenie europejskiej w ramach prac nad „Niebieskim Ładem dla UE”. Przy formułowaniu DPW należy również uwzględnić pełną komplementarność z innymi politykami oraz dokumentami europejskimi, które dotyczą aspektu zarządzania zasobami wodnymi, a także zgodność z dokumentami krajowymi uwzględniającymi aspekt gospodarki wodnej w kontekście zmian klimatycznych.

Aktualne wyzwania i trendy

Dorzecze Odry w 89% znajduje się na obszarze Polski, stanowiąc 34% powierzchni naszego kraju. Na obszarze tym znajduje się ponad 6,5 tys. jezior i ponad 5 tys. rzek o łącznej długości 50,5 tys. km². Odra to szczególny rodzaj mokradła, razem z innymi rzekami i jeziorami zalicza się ją do wód powierzchniowych. Wszystkie mokradła zachowane w stanie naturalnym pełnią zasadniczą funkcję - **regulują obieg wody**

² Mapa Podziału Hydrograficznego Polski (MPHP10)

w przyrodzie zatrzymując ją (retencjonując) w krajobrazie. Przekształcona Odra i przekształcone mokradła w jej dorzeczu (pozostałe wody powierzchniowe oraz obszary podmokłe – podmokłe łąki, lasy czy torfowiska) potęgują problemy związane z dostępnością wody w okresach suszy, jej nadmiarem i siłą niszczącą w trakcie powodzi czy też złą jakością wody poprzez utracone zdolności do samooczyszczania³.

Szczególną uwagę zwraca się na skalę odwadniania krajobrazu, w tym obszarów, które z natury powinny być mokre. Szacuje się, że w dorzeczu Odry 77%⁴ spośród 3,7 tys. km² torfowisk⁵ – jest odwodniona. Taki stan skutkuje nie tylko pozbyciem się wody z tych cennych obszarów bagiennych, ale też bezpośrednim przyczynianiem się do ocieplenia klimatu. Osuszone torfowiska w skali Polski stanowią około 7% powierzchni użytków rolnych emitując rocznie ok. 30 milionów ton ekw. CO₂ – czyli niemal tyle samo co równowartość wszystkich pozostałych emisji gazów cieplarnianych z sektora rolniczego⁶

Pogłębiona analiza diagnostyczna i wieloaspektowa „charakterystyka wodna” regionu, w tym zbadanie potencjału retencyjnego Dolnego Śląska powinna być elementem DPW.

Główne wyzwania z jakimi boryka się obecnie gospodarka wodna to przede wszystkim:

- **zła jakość wód** – klasyfikacja stanu ekologicznego 1736 jednolitych części wód rzek i jezior w dorzeczu Odry (który określa się na podstawie wyników badań wskaźników jakości wód wchodzących w skład elementów fizyko-chemicznych, biologicznych i hydromorfologicznych) wskazuje stan zły dla 1733, tj. dla 99,8%⁷,
- **negatywne skutki zjawisk ekstremalnych (powodzi i suszy)** – na tle zmieniającego się klimatu fatalne w skutkach zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią i obszarów o potencjale retencyjnym (retencja krajobrazowa), postępujące uszczelnianie powierzchni oraz przyspieszanie spływu wód ze zlewni prowadzi do rosnących szkód ekonomicznych i środowiskowych,
- **przekształcenie rzek, jezior, obszarów mokradłowych i odwadnianie krajobrazu** - zmiany hydromorfologiczne wód powierzchniowych, będące najczęściej wynikiem „rolnictwa odwodnieniowego” i ochrony przeciwpowodziowej osiągnęły w Polsce ogromną skalę przekształceń – dla polskich rzek rzędu 90% i ok. 40% polskich jezior.
- **deficyty wody** – Polska znajduje się w grupie państw zagrożonych deficytem wody (przedostatnie miejsce w Europie pod względem zasobów wodnych). W ostatnich latach obserwuje się nasilone niedobory wód powierzchniowych i podziemnych, które są wynikiem zarówno braku optymalizacji działań gospodarki wodnej w zakresie wykorzystania istniejących źródeł zaopatrzenia w wodę w dostosowaniu do uzasadnionych potrzeb gospodarczych oraz komunalnych, jak i bardzo niskiej retencji w miejscu opadu, a także niewystarczającej świadomości społecznej w tym zakresie,
- **katastrofy ekologiczne w dolinach rzek** – np. Odra w 2022 r. czy Baryczy w 2020 r., które w wyniku braku właściwego systemu monitoringu, kontroli zanieczyszczeń i egzekwowania prawa w zakresie użytkowania wód (w tym właściwego zarządzania kryzysowego) doprowadziły do tragicznego w skutkach wymarcia organizmów żywych.
- **brak zintegrowanej (otwartej) bazy wiedzy o stanie i jakości zasobów wodnych** – ostatnie katastrofy ekologiczne na Odrze wyraźnie wskazały konieczność rozbudowy cyfrowego systemu monitoringu

³ Ilona Biedroń, *Rekomendacje dla Odry i jej dorzecza wynikające z Krajowego programu renaturyzacji wód powierzchniowych i jego wdrożenia w drugiej aktualizacji Planu gospodarowania wodami*, Fundacja Zdrowa Rzeka, Centrum Ochrony Mokradeł

⁴ Projekt Strategii ochrony obszarów wodno-błotnych w Polsce na lata 2022-2032 i Baza Danych Obiektów Topograficznych (BDOT)

⁵ Projekt Strategii ochrony obszarów wodno-błotnych w Polsce na lata 2022-2032

⁶ W. Kotowski (2021). Oszacowanie emisji gazów cieplarnianych z użytkowania gleb organicznych w Polsce oraz potencjału ich redukcji. Fundacja WWFPolska. https://bagna.pl/images/klimat/Oszacowanie_emisji_gazow_cieplarnianych_z_uzytkowania_torfowisk_w_Polsce.pdf

⁷ *Ochrona Środowiska 2023*, raport GUS, Warszawa 2023

Odry i jej doliny ze swobodnym dostępem do danych. Zgromadzenie w jednym miejscu zintegrowanej branżowo (gospodarka wodna, ochrona środowiska, rolnictwo, działalność gospodarcza, zagrożenia naturalne, itp.) bazy wiedzy o zasobach wodnych w ujęciu zlewniowym pozwoli na optymalizację kompleksowego zarządzania zasobami wodnymi oraz podniesienie transparentności mechanizmów decyzyjnych.

- **niski poziom świadomości społecznej o wodzie**, jako wyczerpywalnym zasobie i akceptacji społecznej dla działań renaturyzacyjnych i odtworzeniowych.

Podobne problemy, ze szczególnym naciskiem na nasilające się deficyty wody, występują w całej Europie (wg Europejskiej Agencji Środowiska (EEA) w ciągu przeciętnego roku ok. 20% terytorium Europy i 30% Europejczyków doświadcza niedoboru wody). Ich postępujący charakter potwierdza konieczność ukierunkowania polityk na inteligentne i rozsądne korzystanie z wody.

Przykładem takiego działania jest opinia parasolowa Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego „**Apel o Niebieski Ład UE**” (26.10.2023), która jest zbiorczą rekomendacją kompleksowych zmian w europejskiej gospodarce wodnej. Zawiera 32 zalecenia, obejmujące szeroki obszar zagadnień - od walki z ubóstwem wodnym i ochrony jej zasobów, poprzez zużycie wody przez gospodarstwa domowe, rolnictwo i przemysł, propozycje w zakresie finansowania inwestycji wodnych, rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, po edukację i technologie wodooszczędne. Wg dokumentu w okresie programowania 2028–2034 woda powinna zostać uznana za priorytet strategiczny, rekomenduje się w nim również ustanowienie Funduszu na rzecz Niebieskiej Transformacji, specjalnego programu operacyjnego dotyczącego gospodarki wodnej i zintegrowanych inwestycji terytorialnych⁸.

2. KOMPETENCJE WOJEWÓDZTWA W ZAKRESIE ZAGADNIĘŃ WODNYCH

Kompetencje samorządu województwa w zakresie zagadnień wodnych są mocno ograniczone i zgodnie z:

1. Ustawą o samorządzie województwa z dnia 5 czerwca 1998 r. mogą koncentrować się głównie na:
 - **prowadzeniu polityki rozwoju województwa**, m.in. w zakresie edukacji publicznej, modernizacji terenów wiejskich, zagospodarowania przestrzennego, ochrony środowiska – w tym racjonalnego korzystania z zasobów przyrody oraz kształtowania środowiska naturalnego, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 11, ust. 2 pkt 5), bezpieczeństwa publicznego (art. 14), wspierania rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego oraz innowacji (art. 11, ust. 2 pkt 6), współpracy zagranicznej (art. 75 -77),
 - **programowaniu i dysponowaniu wydatkowaniem środków finansowych** krajowych i UE (art. 11 ust 2, pkt 3) - a zgodnie z *Opinią ogólną Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego „Apel o Niebieski Ład UE” w okresie programowania 2028–2034 woda powinna zostać uznana za priorytet strategiczny* [1],
 - **działaniach edukacyjnych** (art. 11 ust 2, pkt 4 i art. 14 ust. 1 pkt 1), skoncentrowanych na podnoszeniu świadomości o zasobie wodnym i konieczności zrównoważonego zużycia wody ze względu na jej ograniczone zasoby,

⁸ <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/umbrella-opinion-call-eu-blue-deal>

- **lobbyngu** ukierunkowanym na skuteczną ochronę rzek (w tym podmiotowość Odry) i środowisk wodolubnych.
- 2. Art. 250. [Komitety konsultacyjne] Ustawy Prawo wodne z dnia 20 lipca 2017 r., koncentrują się na **roli opiniodawczo – doradczej** (przedstawiciel marszałka województwa wchodzi w skład organu opiniodawczo-doradczego Prezesa Wód Polskich), która daje możliwość wpływu na działania poziomu krajowego.

Warto też podkreślić **koordynacyjną i integracyjną rolę województwa**, która w tak wielowątkowym zagadnieniu jakim jest gospodarowanie zasobami wodnymi **jest kluczowa** w kontekście integracji wielopoziomowej administracji, międzysektorowej działalności województwa, integracji środowisk eksperckich, zasobów wiedzy i danych, stworzenia warunków do debaty, a także włączenia społeczeństwa w procesy decyzyjne.

Zakładany zakres dokumentu, zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 566):

- nie będzie naruszał samodzielności powiatów i gmin, a także nie będzie dotyczył zadań publicznych należących do organów administracji rządowej,
- obejmuje zadania prowadzone w ramach polityki rozwoju województwa.

3. CEL GŁÓWNY, MISJA, INTERESARIUSZE

misja

Wprowadzenie „priorytetu wodnego”⁹ we wszystkich aspektach polityki rozwoju¹⁰ prowadzonej przez samorząd województwa dolnośląskiego oraz podnoszenie społecznej świadomości o wodzie jako dziedzictwie i ograniczonym zasobie.

cel główny

Osiągnięcie wysokiej jakości wód powierzchniowych oraz podziemnych, zabezpieczanie i retencjonowanie zasobu wodnego pod kątem utrzymania ekosystemów, produkcji rolnej i przyjaznej środowisku gospodarki - ograniczenie śladu wodnego - do 2050 roku poprzez **zintegrowanie zagadnień wodnych z sektorowymi politykami rozwoju województwa dolnośląskiego**, a także wykształcenie odpowiedzialnych postaw społecznych wobec dziedzictwa przyrodniczego i obiegu wody w przyrodzie.

⁹ zgodnie z opinią parasolową w sprawie Niebieskiego Ładu UE, wg której w okresie programowania 2028–2034 woda powinna zostać uznana za priorytet strategiczny.

¹⁰ z racji na głęboki wpływ zagadnień wodnych na wszelkie aspekty życia, muszą one stanowić kontekst horyzontalny dla polityk, programów, dokumentów strategicznych, planistycznych oraz branżowych kreujących rozwój regionu i powinny być podstawą dla nowotworzonych a także aktualizowanych dokumentów.

interesariusze

Podmiotami realizującymi Dolnośląską Politykę Wodną są jednostki podległe Zarządowi Województwa Dolnośląskiego (w tym Departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, jednostki organizacyjne i podmioty działające na ich zlecenie) odpowiedzialne za kreowanie i wdrażanie strategii, programów (w tym finansowych), polityk, planów, studiów, projektów i innych opracowań analityczno-rozwojowych.

Ze względu na złożoność założonego celu, do którego realizacji niezbędne są zintegrowane działania różnych interesariuszy, dokument kierowany jest również do:

- jednostek samorządu terytorialnego poziomu lokalnego,
- NGO,
- Międzynarodowej Komisji Ochrony Odry przed Zanieczyszczeniami (MKOOpZ),
- Lokalnych Partnerstw ds. Wody,
- Euroregionów Nysa i Glacensis,
- EUWT NOVUM,
- przedsiębiorców, rolników,
- placówek edukacyjnych,
- instytucji zajmujących się gospodarką wodną i ochroną środowiska,
- mieszkańców.

W kontekście podejścia zlewniowego (w tym transgranicznego), dokument kierowany jest również do interesariuszy spoza województwa dolnośląskiego: Województwa Lubuskiego, Wielkopolskiego, Opolskiego, Landu Brandenburgii i Saksonii oraz Krajów Usteckiego, Libereckiego, Hradeckiego, Parubickiego i Ołomunieckiego.

Grupa interesariuszy jest otwarta.

4. CELE OPERACYJNE

Cele operacyjne zostaną precyzyjnie określone w drugim etapie prac nad DPW z uwzględnieniem możliwości i kompetencji samorządu województwa (patrz rozdz. 2).). Będą się skupiać wokół najistotniejszych dla osiągnięcia celu głównego zagadnień, do których należą:

- **Integracja regionalnych polityk sektorowych pod kątem zagadnień wodnych.**
Integracja strategii/polityk województwa w zakresie ochrony wód powierzchniowych i podziemnych z innymi obszarami polityki, takimi jak **rolnictwo, przemysł, planowanie przestrzenne, ochrona środowiska, transport, turystyka i edukacja** - wspólny mianownik – woda (rekommendacje dla polityk, współpraca, bariery prawne).
- **Wzmocnienie współpracy „ponad granicami”, uruchomienie tzw. „niebieskiej dyplomacji”** w celu wspólnego, inteligentnego i prośrodowiskowego działania (w ujęciu zlewniowym i konieczności przekraczania skali lokalnej, regionalnej, krajowej) na rzecz zrównoważonego gospodarowania wodą i prowadzenia merytorycznej dyskusji na temat gospodarczego wykorzystania wody, w tym

również na cele energetyczne, przy jednoczesnym minimalizowaniu negatywnego oddziaływania działalności człowieka na środowisko oraz poszukiwania skutecznych narzędzi chroniących rzeki.

- **Lobbing w zakresie zwiększenia skuteczności systemu gospodarowania i ochrony wód, w tym nadania podmiotowości prawnej Odrze** oraz głównym rzekom jej dorzecza¹¹, jako narzędzia mocniejszej i pełnej ochrony rzeki, będące odpowiedzią na wadliwy system zarządzania wodą w Polsce - wiąże się to ze zmianą społeczną a nawet kulturową).
- **Zwiększenie możliwości retencyjnych** dorzecza Odry ze szczególnym uwzględnieniem retencji krajobrazowej i naturalnej, w tym identyfikacja terenów o potencjale retencyjnym¹².
- **Redukcja zanieczyszczeń wód** (przemysłowych, rolniczych, innych – identyfikacja największych wodnych biorców i „emitentów”) – uruchomienie systemu monitoringu dorzecza Odry, w tym zrzutów ścieków (bez rzeki Odry – to system krajowy) i lobbowanie za wprowadzenie oceny skumulowanego oddziaływania zrzutów ścieków, objęcie ochroną obszarów zasilania wód mineralnych, wsparcie rozwiązań bazujących na nowych technologiach oraz rozwiązaniach opartych na naturze (np. strefy buforowe).
- **Ochrona oraz odtwarzanie mokradel**¹³, zwłaszcza torfowisk i bagien (identyfikacja mokradel i obszarów wodozależnych, określenie sposobów ich ochrony, odtwarzania i użytkowania na zasadzie „część oddać przyrodzie, część wykorzystywać gospodarczo-rolniczo” – promocja paludikultury¹⁴).
- **Renaturyzacja wybranych rzek**¹⁵ (zgodnie ze zaktualizowanym Planem gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry na 318 jednolitych części wód rzecznych występujących na Dolnym Śląsku 70 przewidziano do renaturyzacji).
- **Skuteczniejsze wykorzystanie prewencyjnego charakteru planowania i zagospodarowania przestrzennego** w kontekście przeciwdziałania negatywnym skutkom suszy i powodzi oraz ochrony zasobów wodnych.
- **Łagodzenie oraz przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatu**, w tym suszy, powodzi, fal upałów („miejskie wyspy ciepła” a „miasta gąbki”) – cel odnosi się głównie do miast, obszarów zurbanizowanych, rolnictwa, wielkopowierzchniowych obszarów aktywności gospodarczej i usługowej.
- **Bezpieczeństwo wodne i odporność** (zarówno w kontekście przeciwdziałania zjawiskom katastroficznym generowanym przez siły natury jak i zapewnienia dostępu do czystej i przystępnej cenowo wody). Konieczne jest podjęcie działań na rzecz zwiększania odporności na niedobory

¹¹ obecnie rzeka może być chroniona tylko wówczas, kiedy skutecznie zawalczy o nią jakaś organizacja społeczna — która, dodajmy, każdorazowo musi udowodnić, że w ogóle ma prawo o tę rzekę walczyć. Dążenie do nadania podmiotowości prawnej rzece zmierza do tego, żeby to rzeka posiadała swoją pulę praw — a także przypisane sobie specjalne procedury, które będą pozwalały tę pulę realizować (pula tak zawiera m.in. prawo do swobodnego przepływu czy prawo do bycia czystą, czyli do tego, by nie być zanieczyszczaną. Prawo do reakcji w sytuacji, kiedy rzeka ulega degradacji. Prawo do nieregularnych, naturalnych brzegów. Do meandrowania. Prawo do rozlewania się zgodnie z naturalnymi cyklami — słowem: cały szereg praw, które wynikają z samej istoty rzeki i jej charakteru. W konsekwencji prowadzi to do przyjęcia ustawy, która regulowałaby wszystkie kwestie podmiotowości prawnej rzek, a nie tylko potwierdzałyby ich podmiotowość prawną. Do tego trzeba potrzeba ustawy, która jasno wskazuje, jakie prawa w ten zakres wchodzi i w jaki sposób ta podmiotowość będzie realizowana — cyt. z wywiadu z Karoliną Kuszlewicz (adwokat, specjalizująca się ochronie praw zwierząt i przyrody) <https://kultura.onet.pl/wywiady-i-artykuly/osobowosc-prawna-dla-odry-rzeka-moglaby-posiadc-swoja-pule-praw/j32hvyym>).

¹² Największy potencjał retencyjny, jeśli chodzi o zatrzymywanie wody w krajobrazie, mają: tereny bagienne, nieosuszone torfowiska, gęste lasy na przepuszczalnych glebach, użytki zielone - łąki, pastwiska, doliny rzeczne.

¹³ Mokradła (definicja wg Konwencji Ramsarskiej) – ang. Wetlands, tereny bagien, błot i torfowisk lub zbiorniki wodne, tak naturalne jak i sztuczne, stałe i okresowe, o wodach stojących lub płynących, słodkich, słonawych lub słonych, łączni e zwodami morskimi, których głębokość podczas odpływu nie przekracza 6 m.

¹⁴ Paludikultura - rolnictwo bagienne. Zamiast rolnictwa odwodniowego, na części terenów podnosić stopniowo poziom wody i wykorzystywać do produkcji rolniczej.

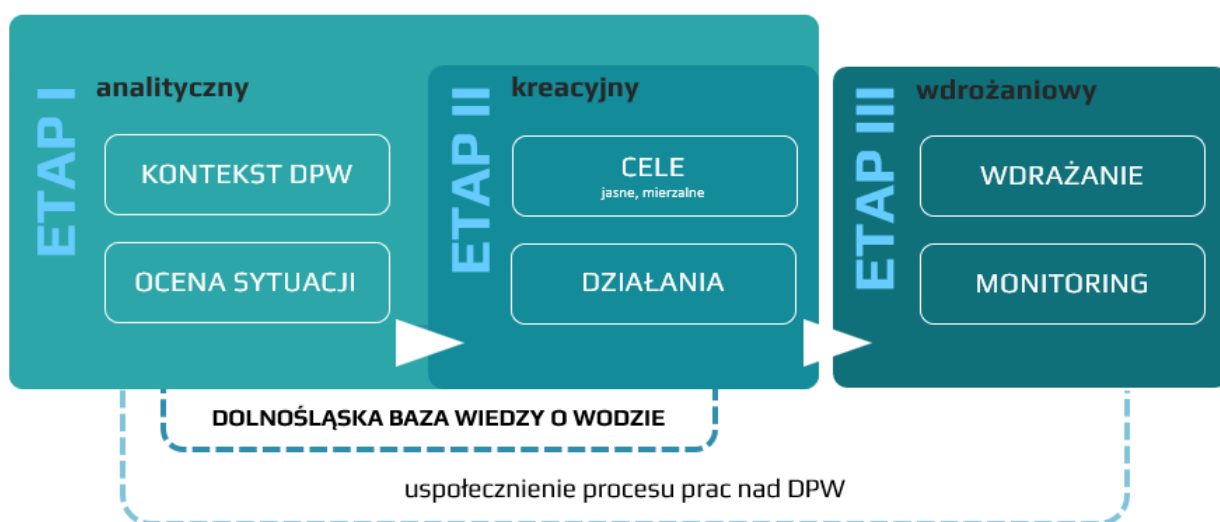
¹⁵ zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych (Nature Restoration Law) z dnia 27 lutego 2024 r. państwa Unii powinny przekształcić co najmniej 25 tysięcy kilometrów rzek z powrotem w rzeki o swobodnym przepływie.

wody z uwzględnieniem regionalnych uwarunkowań klimatycznych, środowiskowych i charakterystyki gospodarczej.

- **Działania edukacyjne o „wodzie”** jako dziedzictwie i ograniczonym zasobie, który należy chronić i wykorzystywać w zrównoważony sposób, (m.in. akcje edukacyjne wskazujące konieczność podejścia zintegrowanego w polityce wodnej, ukierunkowanego w dużej mierze na działaniach opartych na naturze (m.in. na zwiększanie możliwości retencyjnych z naciskiem na retencję naturalną i krajobrazową), informacje o śladzie wodnym, dedykowane poszczególnym adresatom kampanie i działania promujące zrozumienie wartości wody, wzmocnienie zaangażowania społeczeństwa, identyfikacja i włączenie w akcje lokalnych liderów, nacisk na akcje wśród największych biorców i emitentów).

5. RAMOWY ZAKRES PROJEKTU

Zakres prac nad projektem obejmuje 3 etapy:

Rysunek 1. Logika realizacji Dolnośląskiej Polityki Wodnej

Etap I – analityczny,

w ramach którego rozpoznane i zostaną przeanalizowane najważniejsze informacje/dane/uwarunkowania związane z zasobami wodnymi. Dotyczą one zarówno zagadnień prawnych i kompetencyjnych w zakresie szeroko rozumianego zarządzania wodami, jak również uwarunkowań klimatycznych w odniesieniu do obecnego stanu zasobów wodnych oraz prognoz w tym zakresie. Ponadto, dokument zwięźle podsumuje ocenę sytuacji Dolnego Śląska w zakresie kluczowych dla człowieka i środowiska zagadnień związanych z zasobami wodnymi, ich jakością, ilością, wykorzystaniem oraz zapotrzebowaniem a także postrzeganiem. Odniesie się również do negatywnych skutków zmian klimatycznych, takich jak powódzie, susze, fale upałów, jak również działalności gospodarczej i transportowej, a także zagrożeń antropogenicznych, w tym katastrof ekologicznych w dorzeczu Odry, będących skutkiem wadliwego systemu zarządzania gospodarką wodną. Wynikiem tych analiz będzie ogólnodostępna dolnośląska baza wiedzy o wodzie.

Z racji na wielorakość i złożoność zagadnień, które powinny zostać przebadane, etap analityczny powinien być kontynuowany również po przyjęciu DPW przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego.

Wiedza, zdobyta podczas etapu I będzie głównym źródłem zasilającym DOLNOŚLĄSKĄ BAZĘ WIEDZY O WODZIE. Forma jej prezentacji zostanie rozstrzygnięta podczas prac nad DPW.

Etap II – kreacyjny,

w ramach którego zdefiniowany zostanie (zrewidowany) cel główny i cele operacyjne, przypisane im zostaną działania i rekomendacje ukierunkowane na politykę adaptacyjną- zadedykowane poszczególnym adresatom i interesariuszom. Dokument przebadając zgodność swoich zapisów z dokumentami strategicznymi, w tym branżowymi poziomu regionalnego, jeśli zajdzie taka potrzeba zaproponuje konieczne zmiany. Będzie też rekomendować działania strategiczne na kolejny okres finansowania.

Etap II, podobnie jak etap I, będzie źródłem zasilającym DOLNOŚLĄSKĄ BAZĘ WIEDZY O WODZIE w zakresie rekomendacji i zdefiniowanych działań.

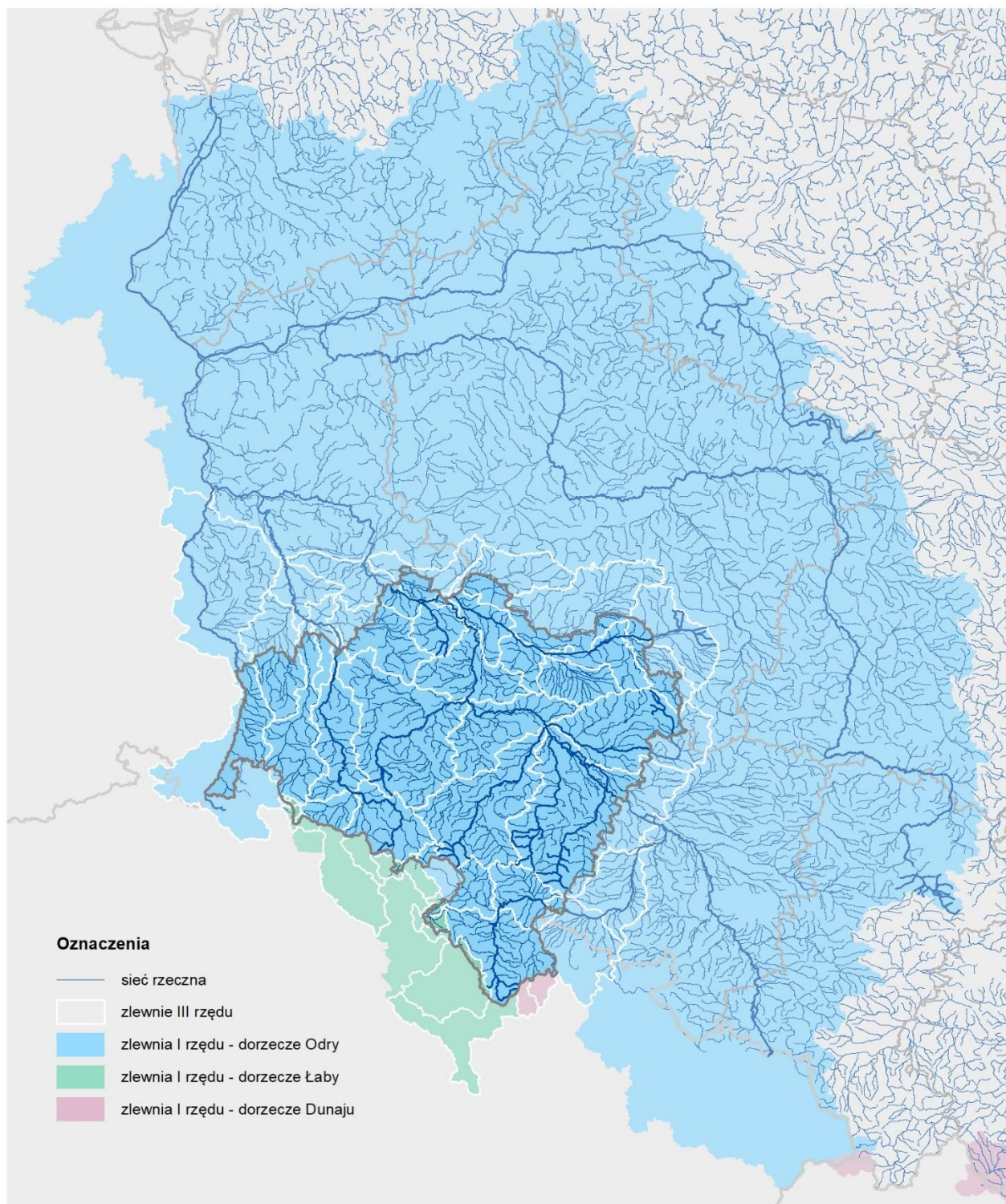
Etap III – wdrożeniowy,

w ramach którego określone zostaną zasady i sposoby wdrażania DPW , a także ramy i źródła finansowe oraz monitoring realizacji celów.

Szczególne nacisk zostanie położony na edukacyjny charakter dokumentu, dlatego planuje się jego szerokie upowszechnienie i zaangażowanie społeczne (dedykowane) w kluczowych momentach DPW. Przewiduje się m.in. przeprowadzenie profilowanego „wywiadu wodnego” w etapie I prac, skierowanego do różnych grup adresatów *(ważne będzie zbadanie jakie znaczenie w świadomości społecznej ma dzisiaj woda, jakie problemy są identyfikowane, co jest niezbędne dla osiągnięcia bezpieczeństwa wodnego i ograniczenie śladu wodnego, jakie jest zaangażowanie społeczeństwa w kontekście konsumpcji wody - podział na adresatów - szczególnie ważni są najwięksi biorcy i emitenci).*

6. ZAKRES PRZESTRZENNY

Zakres przestrzenny opracowania obejmuje obszar województwa dolnośląskiego ujęty w układzie zlewniowym (zlewnie rzędu III) z uwzględnieniem zlewni transgranicznych, przy czym zakres działań związanych ze współpracą i lobbingiem obejmie zasięg zlewni rzędu I, czyli obszar dorzecza Odry.

Rysunek 2. Zasięg przestrzenny Dolnośląskiej Polityki Wodnej

7. SZCZEGÓŁOWY ZAKRES PROJEKTU

Zakłada się wstępną, ramową strukturę dokumentu Dolnośląskiej Polityki Wodnej. Struktura dokumentu może ewoluować w wyniku rozpoznania problematyki, dynamicznie zmieniających się uwarunkowań klimatycznych oraz inicjatyw podejmowanych na szczebli krajowym i europejskim.

1. WSTĘP
2. KONTEKST/TŁO DPW
 - 2.1. **uwarunkowania prawne** w zakresie zagadnień wodnych (europejskie, krajowe) oraz polityki regionalne – analizy pod kątem możliwości uwzględniania zagadnień wodnych w kreowaniu polityki regionu, identyfikacja barier
 - 2.2. **kompetencje** (zwłaszcza regionu) i ewentualne dodatkowe pola działań w zakresie zagadnień wodnych
 - 2.3. **uwarunkowania klimatyczne** (stan bieżący, prognozy w kontekście zasobów wodnych i tematów z nią powiązanych)
3. OCENA SYTUACJI
 - 3.1. **WODA W PRZESTRZENI** - wyzwania i szanse (diagnoza w formie SWOT)
 - **Zasoby wodne w regionie** – wody powierzchniowe (układ zlewniowy), wody podziemne, w tym mineralne (jakie i gdzie są, prognozy, jakość wód, zużycie, itp.)
 - **Woda w środowisku przyrodniczym**, w tym opracowanie mapy mokradeł i ich stanu (propozycja)
 - **Hydromorfologia** (stopień przekształcenia wód powierzchniowych, identyfikacja rzek, które mogłyby zostać poddane renaturalizacji)
 - **Zagrożenia naturalne**: susze, powodzie, fala upałów (stopień zagrożenia, pożary, prognozy, w tym opracowanie mapy potencjału retencyjnego regionu - propozycja)
 - **Zagrożenia antropogeniczne** (niekontrolowany pobór wód, zanieczyszczenie-ścieki – ich ilość i jakość, katastrofy ekologiczne (Odra – 2022, Barycz – 2020 - przyczyny, konsekwencje, wnioski), polityka przestrzenna gmin w kontekście zagadnień wodnych, identyfikacja problemów, w tym dziedzin powiązanych, np. rolnictwo, działalność gospodarcza, hydroenergetyka, żegluga – analiza celowości i skali inwestycji żeglugowych, turystyka, przemysł, wyzwania)
 - 3.2. **WODA W SPOŁECZEŃSTWIE** - wyzwania i szanse

DPW powinna być mocno uspołeczniona, od początku o silnym wydźwięku partycypacyjno-edukacyjnym (np. konferencja otwierająca, dedykowane ankiety badające na starcie podejście do zagadnienia wody (różni adresaci), debata społeczna, warsztaty dla samorządowców, propozycja powołania zespołu do prac nad DPW lub reaktywacji Zespołu ds. Odry (samorządowcy, eksperci, NGO,...).

Badanie poziomu świadomości społecznej pozwoli zdefiniować potrzeby w edukacji, potrzeby społeczne, gospodarcze z uwzględnieniem tła środowiskowego i klimatycznego. Ciekawe będzie zderzenie różnych środowisk, prowadzenie debat na tematy kontrowersyjne (żegluga, hydroenergetyka, ochrona środowiska, itp.) oraz poszukiwania potencjału kulturotwórczego wody.
4. CELE DPW
5. DZIAŁANIA I REKOMENDACJE (wg adresatów: rząd, samorząd regionalny, samorządy lokalne, placówki edukacyjne, przedsiębiorcy, rolnicy, mieszkańcy, ...)

6. **WDRAŻANIE DPW** i RAMY FINANSOWE (obligatoryjne uwzględnianie wytycznych wynikających z DPW w programowaniu finansowym)
7. **OCENA ZGODNOŚCI Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI**
8. **MONITORING**

8. POWIĄZANIE PROJEKTU Z DOKUMENTAMI I TEMATAMI

Z racji na głęboki wpływ zagadnień wodnych na wszelkie aspekty życia, muszą one stanowić kontekst horyzontalny dla polityk, programów, dokumentów strategicznych, planistycznych oraz branżowych kreujących rozwój na każdym poziomie, w tym na poziomie regionalnym, i powinny być podstawą dla nowotworzonych a także aktualizowanych dokumentów. Stąd, na poziomie regionalnym rekomenduje się, aby wnioski z DPW były pośrednio lub bezpośrednio implementowane przy przygotowywaniu i realizacji, **m.in.** następujących dokumentów. :

- Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030+,
- Strategia Energetyczna dla Dolnego Śląska,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego,
- Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego,
- Audyt krajobrazowy województwa dolnośląskiego,
- Górski Obszar Funkcjonalny,
- Polityka miejska województwa dolnośląskiego,
- Program rozwoju obszarów wiejskich,
- Opracowani ekofizjograficzne – aktualizacja,
- Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego,
- Wojewódzki Program Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego,
- Polityka wspierania bezpieczeństwa w województwie dolnośląskim,
- Dolny Śląsk. Zielona Dolina Żywności i Zdrowia,
- Dolnośląska Strategia Innowacji.

Interdyscyplinarne podejście do polityki wodnej uwzględnić musi taką problematykę jak:

▪ adaptacja do zmian klimatu,	▪ leśnictwo,
▪ neutralność klimatyczna,	▪ transport (wodny - żegluga),
▪ zagrożenia naturalne – susza, powódź	▪ jakość i ilość zasobów wodnych
▪ gospodarowania wodami opadowymi	(powierzchniowych, podziemnych,
na obszarach zurbanizowanych,	a także pokrywy śnieżnej),
▪ rozwój i ochrona błękitno-zielonej	▪ zanieczyszczenie wód (zrzuty ścieków,
infrastruktury,	zanieczyszczenia powierzchniowe),
▪ mała retencja, w tym retencja	w tym monitoring wód,
krajobrazowa,	▪ działalność gospodarcza, w tym
▪ ochrona środowiska przyrodniczego,	technologie wodochłonne,
w tym siedlisk i obszarów	▪ turystyka,
wodozależnych,	▪ uzdrowiska,
▪ energetyka, szczególnie w kontekście	▪ zagospodarowanie przestrzenne,
technologii wodorowych a także	▪ świadomość społeczna i edukacja,
hydroenergetyki,	▪ oraz innych wyzwań i zagadnień.
▪ rolnictwo,	

Rekomenduje się również wykorzystanie w pracach nad DPW wyników projektów:

- **Healing Places** (pełna nazwa: „Zwiększanie możliwości zarządzania środowiskiem w celu zrównoważonego wykorzystania dziedzictwa naturalnego miast i regionów uzdrowiskowych Europy Środkowej jako siły napędowej rozwoju lokalnego i regionalnego”. Projekt, zrealizowany w ramach Programu Interreg Europa Środkowa 2014-2020, opracował min. *Kierunkowy Plan Działania dla zrównoważonego zarządzania i wykorzystania zasobów wód leczniczych w województwie dolnośląskim*. Plan ten określa kierunki działań, które winny być podjęte na rzecz wspierania bardziej zintegrowanego i harmonijnego zarządzania cennymi zasobami naturalnymi, w tym w szczególności wodami leczniczymi, które decydują o funkcjonowaniu uzdrowisk dolnośląskich.
- **Pearl-Life** (pełna nazwa: „Nowy paradygmat bezemisyjnego postępu i zasobooszczędnego stylu życia w Polsce”), którego głównym celem jest przyspieszenie realizacji Strategii Energetycznej Dolnego Śląska – kierunków wsparcia sektora energetycznego (SEDŚ) oraz wcześniejsze osiągnięcie neutralności klimatycznej województwa i uruchomienie finansowania do pełnej realizacji SEDŚ, również w kontekście nowych technologii wykorzystujących zasoby wodne
- **Reinman** (pełna nazwa: „Zintegrowane zarządzanie ryzykiem związanym z intensywnymi opadami deszczu”). Celem projektu było zmniejszenie strat w środowisku naturalnym i antropogenicznym spowodowanych ulewnymi deszczami, poprzez wsparcie lokalnych i regionalnych władz oraz zainteresowanych stron zarządzających ryzykiem związanym z ulewnymi deszczami na terenie Europy Środkowej. Projekt zgromadził istniejące narzędzia i metody służące zarządzaniu ryzykiem ulewnych deszczy z różnych regionów Europy Środkowej, wypróbował je w praktyce, uzupełnił a następnie opracował jako narzędzia i metody wzorcowe.
- **Teacher-CE** (pełna nazwa: „Wspólne działania dla wzmocnienia adaptacji gospodarki wodnej do zmiany klimatu w Europie Środkowej”). Celem projektu było opracowaniu zintegrowanego zestawu narzędzi TEACHER-CE - platformy internetowej, która dostarcza społecznościom krajowym i lokalnym przydatnych informacji na temat zintegrowanego podejścia do różnych obszarów działania w gospodarce wodnej znajdujących się pod wpływem zmieniającego się klimatu - oraz jego maksymalne wykorzystanie do skutecznego i rzetelnego włączenia adaptacji do zmian klimatu do planów sektorowych, takich jak plany ryzyka powodziowego, plany gospodarowania wodami i przeciwdziałania skutkom suszy, a także regionalne lub lokalne plany zagospodarowania przestrzennego.
- oraz innych.

9. WSPÓŁPRACA

Z racji na wielowątkowość tematu oraz główny cel jaki przyświeca Dolnośląskiej Polityce Wodnej konieczna jest ścisła współpraca m.in. z:

- Departamentami UMWD
- Zespołem Marszałka ds. rzeki Odry
- Jednostkami i spółkami podległymi Zarządowi Województwa Dolnośląskiego (m.in. DAWG, DODN, IRT, DZPK, Uzdrowiska – Sanatoria Dolnośląskie, ...)
- Jednostkami samorządu terytorialnego
- Bankiem Gospodarstwa Krajowego
- PGW Wody Polskie
- Instytutem Meteorologii i Gospodarki Wodnej
- Dolnośląskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego
- NGO
- Ministerstwem Klimatu i Środowiska
- Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska
- Uczelniami, instytutami badawczymi, placówkami edukacyjnymi
- Przedsiębiorstwami.